

مقدمه

صنعت سیمان به علت اهمیت ویژه ای که در فرایند توسعه و رشد اقتصادی دارد از اهمیت شایانی در عرصه اقتصاد ملی و سیاست گذاری‌های کلان اقتصادی برخوردار است. حدود ۷۰ سال از زمانی که اولین واحد تولید سیمان کشور در "ری" راه‌اندازی شده می‌گذرد و اینک ایران به عنوان یکی از مهم‌ترین تولیدکنندگان سیمان در عرصه منطقه‌ای و جهانی مطرح شده است. هرچند که تقاضای داخلی تقریباً تمام عرضه را به خود جذب نموده و در برخی مقاطع زمانی حتی با کمبود سیمان در بازار مواجه بوده ایم. در هر حال، اکنون این صنعت استراتژیک نیاز فزاینده‌ای به اجرای طرح‌های توسعه‌ای برای افزایش ظرفیت تولیدی دارد به گونه‌ای که پیش‌بینی می‌شود نیاز کشور به سیمان تا سال ۱۴۰۰، به حدود ۷۰ میلیون تن در سال خواهد رسید و این به معنی افزایش ظرفیت تولیدی حدود ۳۰ میلیون تن در حال حاضر به رقم مذکور است. به عبارت دیگر هر سال باید دو میلیون تن به ظرفیت کنونی سیمان اضافه شود که البته به علت سرمایه‌بری بالا و دیربازده بودن طرح‌های سیمان تحقق این امر دشوار به نظر می‌رسد. چنین اهدافی برای صنعت سیمان زمانی ترسیم می‌شود که هنوز شاهد دخالت مستقیم دولت در موضوع حساسی مثل قیمت گذاری این محصول هستیم. دخالت دولت در مکانیزم عرضه و تقاضای سیمان نه تنها سبب کاهش جذابیت این بخش بر پتانسیل اقتصاد برای سرمایه‌گذاری‌های جدید می‌گردد، بلکه با افزایش هزینه‌های سربار کارخانجات فعلی و شدت گرفتن استهلاک تأسیسات موجود، امکان به‌روز کردن و ترمیم و افزایش ظرفیت تولیدی را از آن‌ها سلب نموده و با ایجاد یک بازار سایه برای این محصول رانت گسترده‌ای را در یک شاخه از اقتصاد ایجاد می‌کند که به گسترش فساد، کاهش رشد و توسعه اقتصادی، افزایش فقر و نابرابری و شکل‌گیری باندهای مافیایی در این صنعت منجر می‌گردد.

در این گزارش، صنعت سیمان در کشور و منطقه مورد بررسی قرار می‌گیرد و تلاش می‌شود که جایگاه این شاخه از اقتصاد ملی در بازار سرمایه کشور تبیین شود. این تحلیل به دنبال آن است که نشان دهد، وضعیت نامطلوب صنعت سیمان در بازار سرمایه کشور، با توجه به پتانسیل‌های بالای این صنعت توجه منطقی ندارد و قیمت‌های کنونی شرکت‌های سیمانی در بورس اوراق بهادار پایین‌تر از ارزش ذاتی آن‌هاست.

صنعت سیمان

قرز انگان

مروری بر صنعت سیمان در جهان

حاکی از آن است که متوسط مصرف سرانه سیمان در جهان طی سال ۲۰۰۳ حدود ۳۰۰ کیلوگرم بوده است که این میزان برای اروپا حدود ۵۰۸ کیلوگرم و برای برخی از کشورهای اروپایی مثل اسپانیا و پرتغال حتی به ۱۰۰۰ کیلوگرم نیز رسیده است. ژاپن در سال ۲۰۰۲ حدود ۵۰۷ کیلوگرم سرانه مصرف سیمان داشته و این در حالی است که گزارش ها حاکی از سرانه مصرف حدود ۳۸۵ کیلوگرمی برای هر آمریکایی است (جدول ۱ و ۲).

صنعت سیمان در اقتصاد ایران

طی ۷۰ سالی که از عمر صنعت سیمان در کشورمان می گذرد تغییرات قابل توجهی در این صنعت حساس و با راندمان بالا ایجاد شده است، به گونه ای که ظرفیت سیمان کشور

رشد اقتصادی سال های اخیر در آسیای جنوب شرقی و چین به عنوان یکی از قطب های اقتصادی جهان و اجرای پروژه های عظیم زیرساختی و توسعه ای و فعالیت های عمرانی، از عوامل مهم در گسترش بازار تقاضای محصول استراتژیک سیمان در مقیاس جهانی بوده است. قاره آسیای یکی از قطب های مهم در پاسخ گویی به تقاضای فزاینده جهانی است به گونه ای که گزارش های منتشره در اروپا در سال ۲۰۰۳ حاکی از آن است که حدود ۶۷ درصد سیمان جهان در این سال توسط کشورهای آسیایی تولید شده است که البته کشور چین به تنهایی ۴۲ درصد از کل تولید جهانی را به خود اختصاص داده است.

از جنبه مصرف جهانی این محصول استراتژیک، آمار و ارقام منتشره در رابطه با سرانه مصرف سیمان کشورهای جهانی

جدول ۳- پروژه های سیمان

ردیف	نام	ظرفیت (تن در روز)	زمان شروع
۱	بوهروک یزد (خصوصی)	۳۶۰۰	۲۰۰۴
۲	کوبر کاشان	۲۰۰۰	۲۰۰۴
۳	قشم	۷۰۰	۲۰۰۴
۴	فارس (شرکت فارس و خوزستان)	۳۰۰۰	۲۰۰۴
۵	زنجان (شرکت فارس و خوزستان)	۲۰۰۰	۲۰۰۴
۶	لار (خصوصی)	۷۰۰	۲۰۰۵
۷	رفسنجان	۷۰۰	۲۰۰۵
۸	البرز	۲×۲۴۰۰	۲۰۰۶
۹	ساوه	۲×۳۰۰۰	۲۰۰۵
۱۰	فراز فیروزکوه (خصوصی)	۳۰۰۰	۲۰۰۶
۱۱	شهر کرد (احداث صنعت)	۳۰۰۰	۲۰۰۶
۱۲	نائین	۳۶۰۰	۲۰۰۶
۱۳	فیروزکوه (شرکت فارس و خوزستان)	۳۰۰۰	۲۰۰۶
۱۴	ممتازان (خصوصی)	۳۳۰۰	۲۰۰۶
۱۵	ساروج اصفهان (خصوصی)	۲۰۰۰	۲۰۰۶
۱۶	اردستان (خصوصی)	۳۵۰۰	۲۰۰۶
۱۷	ساروج بوشهر	۴۰۰۰	۲۰۰۷
۱۸	گیلان سبز (شرکت سیمان تهران)	۳۰۰۰	۲۰۰۷
۱۹	عمران انارک (خصوصی)	۳۵۰۰	۲۰۰۷
۲۰	لامرد (خصوصی)	۳۰۰۰	۲۰۰۷
۲۱	سبزوار لار (خصوصی)	۳۴۰۰	۲۰۰۸
۲۲	تیس چابهار	۳۴۰۰	۲۰۰۸
۲۳	نهادند (خصوصی + احداث صنعت)	۳۳۰۰	۲۰۰۸
۲۴	زابل (خصوصی + احداث صنعت)	۳۳۰۰	۲۰۰۸
۲۵	گلستان (خصوصی + احداث صنعت)	۳۳۰۰	۲۰۰۸
۲۶	سیمان خلخال (خصوصی)	۳۳۰۰	-

منبع: www.irancement.com

جدول ۱

منطقه/کشور	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۳	سهم تولید در سال ۲۰۰۳ در صد	متوسط رشد سالانه در صد
چین	۵۸۶	۸۱۳	۴۱/۹	۱۱/۵
هند	۹۲/۵	۱۲۰	۶/۲	۹
ژاپن	۸۳/۳	۷۰	۳/۶	-۵/۷
سایر کشورهای آسیایی	-	۲۹۷	۱۵/۳	-
ایالات متحده	۸۳/۵	۹۱	۴/۷	۲/۹
سایر کشورهای آمریکایی	۱۲۷	۱۲۸	۶/۶	۰
اتحادیه اروپا	۳۲۱	۲۰۰	۱۰/۳	-
سایر کشورهای اروپایی	۲۹۹/۷	۷۹/۶	۴/۱	-
کشورهای مشترک المنافع	-	۵۴	۲/۸	-
اقیانوسیه	-	۷/۸	۰/۴	-
آفریقا	۷۳	۷۹/۶	۴/۱	۲/۹
جمع	۱۶۶۶	۱۹۴۰	۱۰۰	۵/۲

جدول ۲- سرانه مصرف سیمان برخی از کشورها (به کیلوگرم)

نام کشور	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۳	نام کشور	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۳
اروپا	-	۵۰۸	بحرین	۸۴۰	۸۳۰
ژاپن	۵۶۰	۵۰۷	ایران	۴۱۶	۴۵۵
چین	۴۳۰	۶۱۵	ترکیه	۵۰۰	۳۷۰
آمریکا	۳۸۰	۳۸۵	عربستان	۷۰۰	۷۶۰
تایلند	۳۱۵	۳۹۰	کویت	۱۱۰۰	۱۳۶۰
اسپانیا	۸۵۰	۹۸۰	قطر	۱۸۰۰	۱۴۴۰
پرتغال	۱۰۰۰	۱۰۰۰	امارات	۲۵۰۰	۲۵۳۰
کره جنوبی	۹۵۰	۱۱۰۰	لبنان	۹۰۰	۶۶۵

از حدود ۱۰۰ تن در روز در ۷۰ سال گذشته به حدود روزانه ۱۰۱۵۰۰ تن رسید که باتوجه به پروژه‌های جدید (جدول ۳) و پروژه‌های گسترش صنعت سیمان و هم چنین پروژه‌های روزآمد نمودن تأسیسات صنعت سیمان (جدول ۴) انتظار می‌رود که طی سال‌های آینده ظرفیت سیمان تولیدی کشور به بیش از ۲/۳ برابر افزایش یابد. در حال حاضر تعداد شرکت‌های سیمانی فعال در کشور بالغ بر ۳۸ کارخانه سیمان است که بالاترین ظرفیت تولیدی به شرکت سیمان تهران (۹۶۰۰ تن در روز) تعلق دارد (جدول ۵). از جنبه عرضه و تقاضای صنعت سیمان در اقتصاد ملی، آمار و ارقام موجود حاکی از آن است که برخلاف سال‌های ۱۳۷۴ الی ۱۳۸۰، میزان تقاضای این محصول استراتژیک بر عرضه آن پیشی گرفته است. جدول ۶، خلاصه‌ای از وضعیت رشد تولید و مصرف، قیمت هر تن و سرانه مصرف این محصول را طی سال‌های اخیر در کشور نمایش می‌دهد.

از دیدگاه کارایی صنعت سیمان در اقتصاد کشور در سال ۷۹، ظرفیت تولیدی کلینکر و سیمان در کشور به ترتیب ۲۸۲۶۱۵۰ و ۲۹۴۹۶۰۱۲ تن بوده که آن چه در مجموع تولید شده است بالغ بر ۲۳۹۲۸۹۵۲ تن و کارایی این صنعت بالغ بر ۸۴/۳۹ درصد بوده است. در سال ۱۳۸۱، مجموع ظرفیت تولیدی کلینکر و سیمان به ترتیب ۲۸۴۱۴۰۵۰ و ۲۹۵۰۶۱۳ تن در روز بوده که آن چه تولید شده ۲۸۴۵۴۸۸۸ تن بوده است که کارایی بالغ بر ۹۶/۲۹ درصد را نشان می‌دهد. در بخش مصرف این محصول استراتژیک با وضعیت تقریباً بحرانی مواجه هستند. مصرف

سیمان در کشور به ویژه پس از پایان جنگ رشد چشم‌گیری پیدا کرده به گونه‌ای که معمولاً عرضه تکافوی تقاضای فراینده آن را نمی‌کند. مصرف سیمان کشور از ۱۲/۸ میلیون تن در سال ۶۸ به ۲۰ میلیون تن در سال ۷۷ و ۳۰ میلیون تن در سال ۸۲ رسید. این روند فراینده مصرف، صادرات آن را نیز تحت تأثیر قرار داد و آن را از ۱/۵ میلیون تن در سال ۷۹ به ۸۰۰ هزار تن در سال ۸۱ و ۶۰۰ هزار تن در سال ۸۲ کاهش داد. بررسی‌های کارشناسی نشان می‌دهد که مصرف سیمان به طور سرانه در ایران رشد قابل توجهی یافته و نتیجه این امر رشد ۱۰۰ درصدی مصرف در ۱۰ ساله اخیر بوده است.^۲

وضعیت منطقه ای سیمان

همان‌گونه که در جدول ۷ نشان داده شده است، مجموع تولیدات ۱۲ کشور همسایه ایران کمتر از میزان تولید ایران است. در جدول مذکور، سهم ایران در تولید جهانی سیمان از مجموع تولید ۱۲ کشور همسایه منتخب که معادل ۲۹۱۸۷ هزار تن در سال می‌باشد، بیشتر است.^۳

بر اساس آمار منتشره، در سال ۲۰۰۳، در میان همسایگان ایران، کشورهای عراق، افغانستان، آذربایجان، ارمنستان، ترکمنستان و پاکستان با جمعیتی فراتر از ۲۴۰ میلیون بار رشد اقتصادی بیش از پنج درصد و رشد جمعیتی حدود ۱/۵ درصد کمتر از ۳۰ میلیون تن مصرف می‌کنند. انتظارات حاکی از آن است که فعالیت‌های عمرانی در کشورهای همسایه به ویژه عراق که نیاز جدی به مصالح ساختمانی نظیر سیمان برای پروژه‌های

جدول ۴- پروژه‌های روزآمد نمودن صنعت سیمان کشور

ردیف	نام	خط	افزایش ظرفیت (در روز)	(در روز)
۱	آباده	-	از ۵۰۰ تن به ۱۰۰۰ تن	به ۱۰۰۰ تن از ۳۵۰ تن
۲	آبیک (فارس و خوزستان)	۱	از ۳۵۰ تن به ۸۵۰ تن	به ۸۵۰ تن از ۴۰۰ تن
۳	اردبیل (احداث صنعت)	۲	از ۴۰۰ تن به ۸۰۰ تن	به ۸۰۰ تن از ۲۰۰ تن
۴	بجنورد (فارس و خوزستان)	-	از ۲۰۰ تن به ۳۰۰ تن	به ۳۰۰ تن از ۲۰۰ تن
۵	غرب (فارس و خوزستان)	-	از ۲۰۰ تن به ۳۵۰ تن	به ۳۵۰ تن از ۲۰۰ تن
۶	هگمتان (سیمان تهران)	-	از ۲۰۰ تن به ۴۰۰ تن	به ۴۰۰ تن از ۲۳۰ تن
۷	ایلام (سیمان تهران)	-	از ۲۳۰ تن به ۴۰۰ تن	به ۴۰۰ تن از ۲۰۰ تن
۸	خزر (فارس و خوزستان)	-	از ۲۰۰ تن به ۳۰۰ تن	به ۳۰۰ تن از ۲۰۰ تن
۹	مازندران	-	از ۲۰۰ تن به ۴۰۰ تن	به ۴۰۰ تن از ۲۰۰ تن
۱۰	شرق	-	از ۲۰۰ تن به ۴۰۰ تن	به ۴۰۰ تن از ۱۰۰ تن
۱۱	شاهرود (فارس و خوزستان)	-	از ۱۰۰ تن به ۳۰۰ تن	به ۳۰۰ تن از ۲۳۰ تن
۱۲	شمال	۳	از ۲۳۰ تن به ۳۰۰ تن	به ۳۰۰ تن از ۲۰۰ تن
۱۳	صوفیان (فارس و خوزستان)	۴	از ۲۰۰ تن به ۴۰۰ تن	به ۴۰۰ تن از ۱۰۰ تن
۱۴	ارومیه (فارس و خوزستان)	-	از ۱۰۰ تن به ۳۰۰ تن	به ۴۰۰ تن از ۲۰۰ تن

منبع: www.irancement.com/e.projecty-c.htm

جدول ۵

ردیف	نام	ظرفیت (تن در روز)
۱	آباده (خصوصی)	۵۰۰
۲	آبیک (فارس و خوزستان)	۷۵۰۰
۳	اردبیل (احداث صنعت)	۲۳۰۰
۴	بهبهان (فارس و خوزستان)	۲۷۵۰
۵	بجنورد (فارس و خوزستان)	۲۰۰۰
۶	بوشهر (احداث صنعت)	۳۰۰۰
۷	داراب (احداث صنعت)	۳۰۰۰
۸	دورود (فارس و خوزستان)	۳۹۰۰
۹	اکباتان (خصوصی)	۵۰۰
۱۰	اصفهان	۳۲۰۰
۱۱	استهبان (خصوصی)	۱۰۰۰
۱۲	فارس (سیمان فارس و خوزستان)	۲۵۰۰
۱۳	قائن (فارس و خوزستان)	۲۲۰۰
۱۴	غرب (فارس و خوزستان)	۲۰۰۰
۱۵	هگمتان	۲۰۰۰
۱۶	هرمزگان (احداث صنعت)	۶۰۰۰
۱۷	ایلام (شرکت سیمان تهران)	۲۰۰۰
۱۸	کارون (خصوصی)	۳۰۰۰
۱۹	کرمان	۳۶۰۰
۲۰	خاش (فارس و خوزستان)	۲۰۰۰
۲۱	خزر (سیمان فارس و خوزستان)	۲۰۰۰
۲۲	خوزستان (فارس و خوزستان)	۳۰۰۰
۲۳	کردستان (سیمان سپاهان)	۳۳۰۰
۲۴	لوشان (سیمان تهران)	۶۰۰
۲۵	نکا	۲۰۰۰
۲۶	ساوه (سفید)	۱۰۰۰
۲۷	نی ریز (سفید)	۵۰۰
۲۸	سپاهان	۶۶۰۰
۲۹	شاهرود	۲۳۰۰
۳۰	شرق	۴۵۵۰
۳۱	شمال	۲۴۶۰
۳۲	صوفیان	۴۶۰۰
۳۳	تهران	۹۶۰۰
۳۴	تهران واحد ۷	۷۶۰۰
۳۵	ارومیه	۲۳۰۰
۳۶	ارومیه (سفید)	۵۰۰
۳۷	یاسوج	۷۰۰

منبع: www.aircement.com

زیربنایی و بازسازی دارد، بازار بسیار مناسبی را برای این محصول استراتژیک به وجود آوردند که باید به عنوان یک فرصت اقتصادی از آن‌ها بهره‌ای لازم را برد.

این در حالی است که با نگاهی اجمالی به سایر کشورها، در سال گذشته میلادی، چین مصرف کننده بزرگ سیمان جهان بود که در مجموع ۶۴۰ میلیون تن سیمان که رقمی در حدود ۲۰ برابر ایران و شش برابر آمریکا است را به مصرف رسانید. پس از چین، آمریکا با ۱۱۱ میلیون تن و هند با ۹۹ میلیون تن در مراتب بعدی از نظر مصرف قرار دارند.^۱

صنعت سیمان در عرصه سیاست گذاری اقتصادی کشور
سیاست گذاری‌های مداخله جویانه دولت طی دهه‌های اخیر در اقتصاد کشور، عملاً تمامی بخش‌های تولیدی را متأثر ساخته، به طوری که مثلاً سیستم چند نرخ قیمت کالاها و خدمات و یارانه‌های پنهان و آشکار به بخش مصرف کننده و در برخی موارد به تولید کنندگان، زمینه‌هایی را فراهم ساخته تا به تدریج بازار موازی که در گذشته تنها بخش اندکی از بازار را در برمی گرفت، تقریباً به تمامی کالاها و خدمات گسترش یابد.

از جمله صنایعی که به شدت تحت سیطره سیاست گذاری دولتی و محدودیت‌های همراه با آن بوده، صنعت سیمان است. نفوذ بالای بخش دولتی بر این صنعت عمدتاً ناشی از چند پارامتر است. نخست، تأسیس کارخانجات سیمان به شدت سرمایه بر و زمان بر هستند و عمدتاً بخش دولتی نقش پررنگ تری در سرمایه گذاری‌های این صنعت به خود اختصاص می‌دهد و در وهله دوم، دولت بر اساس پاره‌ای مصالح و سیاست گذاری‌ها، خود را در شرایطی نمی‌بیند که نسبت به افزایش قیمت این محصول اقدام اساسی انجام دهد زیرا نگران امواج احتمالی تورمی ناشی از این آزادسازی است. این در حالی است که بر اساس آمار و اطلاعات موجود، سهم سیمان در قیمت تمام شده مسکن به عنوان اساسی‌ترین نیاز مردم، کم‌تر از دو درصد^۲ و به روایتی دیگر کمتر از ۰/۸ درصد است.^۱ این در حالی است که سهم مسکن در کل هزینه سالانه خانواده‌ها به یک سوم هم نمی‌رسد. به عبارت دیگر، سهم سیمان در هزینه‌های مردم در بهترین شرایط نیم درصد است.^۳

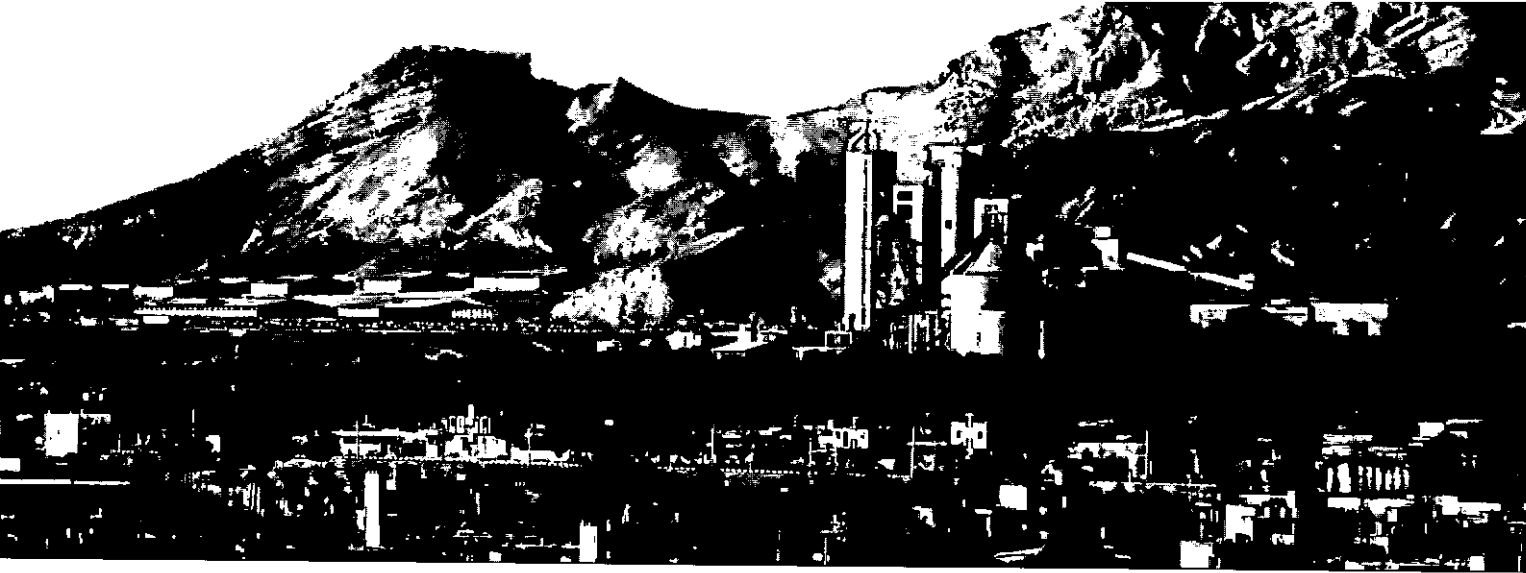
اعمال سیاست‌های مداخله جویانه توسط دولت در این صنعت استراتژیک و عدم آزادسازی قیمت‌های سیمان، تبعات منفی از قبیل موارد ذیل را به همراه داشته است:

۱- کمبود منابع مالی برای سرمایه گذاری و افزایش ظرفیت تولیدی.

۲- برهم زدن تعادل عرضه و تقاضا.

گسترش بازار سایه برای محصول سیمان

موارد مذکور به عنوان مهم‌ترین تبعات منفی دخالت دولت در بازار این محصول بیان گر بخشی از نابسامانی‌های صنعت سیمان در طول سال‌های اخیر بوده است. در این میان، به واسطه

نموده و در مقابل حداقل هر سه ماه یک بار قیمت فروش سیمان مورد بازنگری و بررسی قرار گیرد.

با این حال، متأسفانه، این طرح نیز که می‌توانست راهکاری مؤثر در کاهش مشکلات این صنعت اشتغال‌زا و مهم باشد، نتیجه‌ای درخور توجه نداشته و کارخانجات سیمان با گذشت چندین ماه مجبور به عرضه تولیدات خود به قیمت نازل و کم‌تر از نصف قیمت جهانی هستند و اقدام مؤثری برای تعدیل قیمت سیمان داخلی صورت نگرفته است. عمق بحران زمانی آشکار می‌شود که آگاه باشیم قیمت جهانی سیمان یک پنجم فولاد است، اما این نسبت در ایران معادل یک هجدهم است. عقیم ماندن اجرای طرح جامع سیمان در حالی است که صنعت سیمان بالاترین راندمان را در میان سایر صنایع به خود اختصاص داده است. این در شرایطی است که صنعت فولاد که تقریباً صنعت جایگزین سیمان محسوب می‌شود و تمام سهام آن متعلق به دولت است از سال ۸۲ به نرخ تعادلی و بیش از ۵۰ درصد قیمت جهانی مورد معامله قرار گرفته و بعد از ورود به بورس فلزات نیز به قیمت لحظه‌ای و براساس مکانیزم عرضه و تقاضا مورد دادوستد قرار می‌گیرد. اما در صنعت سیمان، عدم اجرای طرح جامع سیمان، باعث از بین رفتن انگیزه‌های سرمایه‌گذاری اشخاص حقوقی و حقیقی و بنابراین استهلاک

مشکلات و موانع بسیار در بوروکراسی دولتی، زمان بردن طرح‌های این صنعت و کنترل قیمتی آن، امکان جذب سرمایه‌گذاری خصوصی به گونه‌ای که بتواند به افزایش مؤثر تولید کمک کند، کم‌تر فراهم شده است. یکی از تبعات منفی دخالت سیستم دولتی در مکانیزم بازار محصول سیمان، همان گونه که ذکر شد، گسترش بازار سایه خرید و فروش سیمان و هدایت نقدینگی بیشتر به جیب دلالت و واسطه‌ها است.

بررسی‌های کارشناسی بیان گر آن است که سالانه حدود چهار هزار میلیارد ریال از محل معاملات سیمان در بازار سایه نصیب دلالت و واسطه‌ها می‌شود، رقمی که بسیار بیشتر از سود حاصله توسط کارخانجات بوده و با آن امکان احداث حداقل پنج میلیون تن ظرفیت جدید وجود داشته است.

با این حال، فشار شرکت‌های سیمانی در مخالفت با استمرار تثبیت نرخ فروش سیمان باعث شد که در تاریخ ۲۰ آبان ۸۲، روابط عمومی وزارت بازرگانی با صدور اطلاعیه‌ای، نرخ جدید فروش سیمان را اعلام نماید. البته، مقرر شد که جهت تأمین کمبود سیمان کشور، اقدامات لازم برای واردات ۱/۵ میلیون تن کلینکرو یا سیمان خاکستری مورد نیاز، توسط واحدهای تولیدی و یا سهام‌داران آن‌ها صورت گیرد. در واقع در قالب طرحی که بعداً به "طرح جامع سیمان" معروف شد، کارخانجات سیمان متعهد شدند، در مقابل تعدیل قیمت، مابه‌التفاوت زیان ناشی از واردات ۱/۵ میلیون تن کلینکرو به کشور را تأمین و مابقی را صرف بازسازی، افزایش ظرفیت و توسعه

جدول ۶- روند تغییرات مؤلفه‌های صنعت سیمان طی سال‌های ۷۰ تا ۸۲ (درصد)

متوسط رشد تولید	مصرف قیمت هر تن سیمان	سراة مصرف	رشد (GNP)
۸۳/۱۰	۲۶/۶	۶/۷	۶/۳
۸۷/۸۲	۲۶/۸	۶/۷	۵/۵
۶/۵۱	۳۲	۴/۳	۵/۴

منبع: ماهنامه سیمان، شماره ۹۲، بهمن و اسفند ۸۳

جدول ۷- جدول مقایسه تولید سیمان ایران با همسایگان منتخب (هزار تن)

کشور	تولیدات	کشور	تولیدات
پاکستان	۹۹۰۰	قطر	۱۱۰۰
امارات	۶۵۰۰	آذربایجان	۸۰۰
ارمنستان	۳۹۱۰	ترکمنستان	۴۵۰
عراق	۲۰۰۰	بحرین	۶۷
کویت	۱۶۰۰	افغانستان	۶۰
عمان	۱۴۰۰	ایران	۳۰.۰۰۰
یمن	۱۴۰۰		

منبع: ماهنامه صنعت سیمان، شماره اول، شهریور ۸۳

هرچه بیشتر کارخانجات موجود و به مخاطره افتادن آینده این صنعت استراتژیک شده است. گسترش فساد اقتصادی و رانت جویی که از عدم شفافیت گسترده و نرخ‌های چندگانه در این صنعت نشأت گرفته، کلیت این صنعت را به مخاطره افکنده است.

براساس اظهار نظرهای انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان، رانت سالیانه این صنعت حدود ۲۵۰۰ میلیارد ریال است که به تبع خود مبالغ قابل توجهی از درآمد دولت از قبیل اخذ مالیات را نیز خواهد کاست. مبارزه با رانت موجود در صنعت سیمان مستلزم پذیرش مکانیزم عرضه و تقاضای بازار و خارج شدن دولت از دخالت مستقیم در قیمت گذاری آن است. متأسفانه به نظر می‌رسد، دولت با نگاه بخشی به صنایع و در راستای حداکثر سازی درآمدهای مستقیم خودش با تبعیض بین صنایع گوناگون نظیر پتروشیمی، فولاد و سیمان، منافع ملی را نهایتاً نادیده می‌گیرد.

صنعت سیمان در بازار سرمایه کشور

چشم انداز محصول استراتژیکی مانند سیمان، باعث شده که شرکت‌های سیمانی سالیان متوالی در صدر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران قرار داشته و از قدرت نقدشوندگی بالایی برخوردار باشند. در سال‌های گذشته، انتظارات مثبتی که سهام‌داران و سرمایه‌گذاران از آینده شرکت‌های سیمانی و صنعت سیمان داشتند باعث افزایش قیمت سهام آن‌ها و رشد نسبت P/E این گروه از صنایع در بورس تهران شد.

به عبارت دیگر در سال‌های گذشته، بالا بودن نسبت قیمت به درآمد در صنعت سیمان به دلیل بالا بودن قیمت سهام این شرکت‌ها نبوده، بلکه انتظارات سرمایه‌گذاران از بازده بالقوه این صنعت باعث رشد P/E این شاخه از شرکت‌های بورسی شده بود. صنعت سیمان و آینده آن در مقایسه با سایر صنایع، از مزیت بالقوه و پتانسیل بالایی در آینده اقتصاد ملی برخوردار است. به

عنوان مثال، در بسیاری از صنایع نظیر صنعت مواد غذایی و کشاورزی و تبدیلی، شرکت‌های تازه تأسیس در تولید این گونه کالاها تنها زمانی می‌توانند سهمی از بازار را به دست آورند که با صرف هزینه‌های هنگفت تبلیغاتی و بازاریابی به رقابت با شرکت‌های موجود پرداخته و در واقع شرکت‌های قبلی را از بازار خارج کنند و در نهایت درصدی از سهم بازار را به خود اختصاص دهند. در واقع اختلاف بین عرضه و تقاضا در این صنعت قابل توجه نیست و اضافه تقاضای چندانی برای محصولات این قبیل صنایع در بازار ملاحظه نمی‌شود. در مقابل، صنعت سیمان و چشم انداز رشد و توسعه اقتصادی کشور همان گونه که در مباحث قبلی اشاره شد به احداث واحدهای جدید سیمانی برای پوشش تقاضای رو به افزایش اقتصاد ملی برای این محصول استراتژیک نیاز دارد.

این مزیت نسبی برای صنعت سیمان کشور و هم چنین بازارهای بالقوه و بالفعل منطقه‌ای، شاهدی بر نقش پراهمیت شرکت‌های سیمانی در افزایش ارزش بازار سرمایه و جذب سرمایه‌گذاران حقیقی و حقوقی است. انتظار می‌رود که با رفع مشکلات تأمین مالی طرح‌های در دست اجرا تا ۱۰ سال آینده ۳۵ میلیون تن به ظرفیت تولید کشور افزوده شود و میزان این محصول در کشور به ۷۰ میلیون تن در سال خواهد رسید و تا زمانی که چشم انداز سرمایه‌گذاری و احداث کارخانجات جدید سیمان در کشور احساس می‌شود، شاخص P/E برای این محصول مقدار بالایی خواهد بود.

افزایش نسبت P/E شرکت‌های سیمانی که تا سال ۸۲ ادامه یافت، نتیجه انتظارات معقول بازار از آینده سهام این گروه از شرکت‌های کانی غیرفلزی بود، به گونه‌ای که متوسط شاخص P/E این صنعت به ۱۸/۶۲ رسید.

اگرچه هر گونه اعمال سیاست حمایتی یا ایجاد محدودیت در بازار توسط بخش دولتی باعث اختلال و عدم کارایی مکانیزم عرضه و تقاضای بازار می‌شود، صنعت سیمان در سال ۱۳۸۲

شاهد چنین سیاست‌های مداخله جویانه‌ای از سوی وزارت بازرگانی بود که اصرار زیادی بر اعمال قیمت‌گذاری دستوری و اعلام نرخ دولتی برای محصول سیمان داشت. در این سال طرح جامع سیمان که در آن البته پیش‌بینی تعدیل قیمت‌های سیمان به‌طور فصلی مورد ملاحظه قرار گرفته بود به دلایل مختلف عقیم ماند و صنعت سیمان به‌طور کلی و سهام شرکت‌های سیمانی در بازار سرمایه کشور تا حدودی جذابیت خود از نگاه سرمایه‌گذاران را از دست دادند.

بدیهی است، عدم شفافیت در سیاست‌گذاری‌های عرصه اقتصادی، ریسک سرمایه‌گذاری را به شدت افزایش می‌دهد و این مهم خود یکی از عوامل کاهش قیمت سهام شرکت‌های سیمانی و در نتیجه کاهش ارزش بازار سرمایه و ضرر و زیان سهام‌داران این شرکت‌ها شده است.

بر اساس آمار و اطلاعات مربوط به شاخص نسبت قیمت به درآمد (P/E) برای گروه صنایع کانی‌های غیر فلزی، متوسط وزنی این شاخص از رقم ۱۸/۳۳ در آذر ۸۲ به ۱۲/۸۹ در آذر ۸۳ کاهش یافت. یادآوری می‌گردد که از دی ماه ۸۳، گروه سیمان، آهک و گچ از گروه صنایع کانی‌های غیر فلزی تفکیک شده است. باتوجه به این نکته متوسط وزنی P/E گروه سیمان، آهک و گچ از ۱۳/۲۷ در دی ۸۳ به ۱۳/۰۸ در اسفند ۸۳ افت داشته است که این خود بدینی سرمایه‌گذاران نسبت به آینده سهام سیمانی در بازار سرمایه را نشان می‌دهد. این بدینی و تردید نشأت گرفته از عدم شفافیت سیاست‌های دولتی در این شاخص از صنعت کشور است.

یکی دیگر از شاخص‌هایی که می‌تواند روند نزولی جایگاه این صنعت را در بورس به واسطه سیاست‌گذاری‌های نادرست به نمایش بگذارد، شاخص قیمت سهام گروه کانی‌های غیر فلزی است که از رقم ۲۶۳۰۵/۳۵ در آذر ۸۳ به ۲۵۲۰۶/۷۹ افت و کاهش حدود چهار درصد را نشان می‌دهد. این روند منفی تا پایان سال ۸۳ نیز ادامه یافت، به گونه‌ای که شاخص قیمت گروه سیمان، آهک و گچ از ۳۸۶/۵۲ در دی ۸۳ به ۳۶۸/۶۶ در اسفند ۸۳ کاهش یافت (کاهش حدود پنج درصد).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

صنعت سیمان با عنایت به دارا بودن ویژگی‌های لازم و موجود بودن فرصت‌های طلایی نقش مهمی در درآمدهای ناشی از صادرات غیر نفتی کشور ایفا می‌نماید، از طرف دیگر می‌توان از بعد صادرات ماشین‌آلات، تجهیزات و خدمات فنی نیز در صنعت سیمان حساب جداگانه‌ای باز کرد. نقاط قوتی نظیر دستیابی به بالاترین بازدهی و راندمان (۹۸/۸ درصد) در میان صنایع دیگر، کمترین تأثیر در قیمت تمام‌شده ساختمان، وجود مواد اولیه قابل توجه و ایجاد اشتغال به صورت مستقیم و غیر مستقیم، فرصت‌های مهمی را برای این صنعت استراتژیک ایجاد نموده که از آن‌ها می‌توان به فرصت تبدیل شدن به قطب

صادرات سیمان به دلیل موقعیت اجتماعی و استراتژیک کشور و نیاز بالای منطقه و دستیابی به درآمد ارزی مناسب در صورت اجرای طرح جامع سیمان اشاره نمود. متأسفانه، در این میان، تهدیداتی نیز متوجه این صنعت حساس است، که می‌توان به مواردی از قبیل عدم نهایی شدن طرح جامع سیمان به‌طور عملی و رقابتی نبودن تعیین قیمت سیمان تاکنون، محدودیت در صادرات سیمان، تحمیل واردات کلینکر سیمان به میزان ۱/۵ میلیون تن به کارخانجات سیمان و کارا نبودن سیستم توزیع اشاره نمود.

روشن نبودن سیاست‌های مقامات دولتی و اقتصادی در مورد این صنعت باعث افزایش هزینه‌ها و ریسک طرح‌های توسعه‌ای سیمان شده که بالتبع بر سودآوری این شرکت‌ها و جذابیت آن‌ها برای سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه نیز اثرات بسیار منفی به همراه داشته است. این در حالی است که این صنعت نیاز شدیدی به جذب سرمایه‌های حقیقی و حقوقی برای به گردش درآوردن چرخ‌های مستهلک خود و اجرای برنامه‌های تولید، نوسازی، تجهیز و توسعه و راه‌اندازی پروژه‌های سرمایه‌بر و اشتغال‌زا دارد. بورس اوراق بهادار بستر مناسبی برای پاسخ‌گویی به نیازهای استراتژیک این صنعت مهم می‌باشد. در این راستا پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

- ۱- آزادسازی صنعت سیمان و حاکم نمودن مکانیزم عرضه و تقاضا بر محصول سیمان.
- ۲- ورود سیمان به بورس فلزات و استفاده از مکانیزم حراج در معاملات این محصول.
- ۳- تنظیم عرضه و تقاضای سیمان بر اساس قیمت فولاد. قیمت فولاد نسبت به قیمت سیمان در کشور ما حدود ۱۸ به ۱ بوده و نشان‌دهنده ارزان بودن بیش از حد قیمت سیمان و مصرف بی‌رویه آن است.

پی‌نوشت:

- ۱- صادقی - عبدالحسین، "برای وضعیت سیمان در ایران". ماهنامه سیمان، شماره ۹۲، بهمن و اسفند ۸۳
- ۲- www.irancement.com/statistics
- ۳- www.irancement.com
- ۴- صادقی، عبدالحسین، همان.
- ۵- روزنامه جهان صنعت، مرداد ۸۳.
- ۶- روزنامه پول، مرداد ۸۳.
- ۷- روزنامه جهان صنعت، مرداد ۸۳.
- ۸- ماهنامه صنعت سیمان، شماره اول/ شهریور ۸۳.
- ۹- روزنامه صبح اقتصاد، مرداد ۸۳.
- ۱۰- ماهنامه صنعت سیمان، همان.
- ۱۱- علوی، سیداصغر، "قیمت و نرخ‌گذاری سیمان در بستر زمان"، ماهنامه صنعت سیمان، همان.